

Тимошенко Алла

*завідувачка відділу науково-масової та
виставкової роботи Полтавського художнього
музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка
(м. Полтава)*

**АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ТВОРУ ВОЛОДИМИРА
БОРОВИКОВСЬКОГО «АРХІСТРАТИГ МИХАЇЛ» 1784 р.
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МУЗЕЙНИХ УРОКІВ У ЕКСПОЗИЦІЇ
ПОЛТАВСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ (ГАЛЕРЕЯ
МИСТЕЦТВ) ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРОШЕНКА**

Ключові слова : музейні уроки, музейна методична робота, музейна педагогіка, музейні експонати, екскурсія, колекція, пошукова робота.

Останні десятиліття музейна педагогіка, а саме музейні уроки, поступово і впевнено розширюють коло своїх прихильників та практиків серед освітян. У Полтавському художньому музеї (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка, як продовжувача традиції навчально-просвітницької діяльності Миколи Олександровича Ярошенка, цей напрямок діяльності надзвичайно актуальний. Експозиція містить безцінні експонати, які досліджуються в організації навчально-виховної роботи з учнями, оскільки проблема збереження культурної спадщини, вивчення історії рідного краю є надважливими освітянським завданнями. У музеї, поряд з основними завданнями забезпечення інформаційно-пізнавальної діяльності, у сучасних умовах усе більше уваги приділяється налагодженню ефективного діалогу з відвідувачами. Активізація і актуалізація продуктивної взаємодії музею з освітніми закладами різного рівня зростає і уроки-екскурсії набувають нових різновидів. Що в свою чергу, несе необхідність модернізації не тільки діяльності музею, а і роботи педагогів. Вимагаючи нестандартного мислення, ефективного моделювання навчального середовища засобами музейної педагогіки з метою підвищення рівня засвоєння та інтеграції знань учнями. Молоді вчені, у контексті розвитку сучасної науки, виокремлюють такий напрям, називаючи його «музейними комунікаціями».

Традиції музейних уроків в художньому музеї протягом ХХ століття зберігався і вдосконалювався полтавськими вчителями образотворчого мистецтва О. І. Рощиною, С. А. Розенбаум, Л. А. Мельником. Кожен з них зробив свій потужний внесок у формування мистецького навчального середовища міста, та передав досвід наступним поколінням педагогів. У своїй навчально-виховній діяльності вони системно спиралися на можливості музею у певний історичний час. Павло Матвійович Горобець, будучи директором Полтавського художнього музею розробляв спеціальні рекомендації для

вчителів, застосовуючи досить інноваційні технології популяризації музейної колекції. Згадуючи цих педагогів необхідно зазначити, що у своїй роботі вони були надзвичайно відданими і йшли попереду часу.

У наші дні не можна оминати увагою експонат, що має невичерпний резерв для вивчення і навчання, це твір Володимира Лук'яновича Боровиковського (04.08.1757–18.04.1825) «Архістратиг Михаїл» (бл. 1784. Миргород). У своїй роботі я опиралася на вивчення мистецького шляху В. Боровиковського такими дослідниками як; Т. В. Алексеєва, К. Г. Скалацький, С. І. Бочарова.

Ними зазначалося, що справжнім шедевром українського іконопису в музейній збірці є ікона «Архістратиг Михаїл». До музею вона надійшла із колекції шишацького художника і збирача старожитностей Василя Григоровича Суханова у 1967 році. Тоді ж було висловлене припущення, що робота належить пензлю Володимира Боровиковського. Згодом вона експонувалася в музеї вже як твір з родини Боровиків, Спроба проведення атрибуції не дала остаточного результату у встановленні авторства. У монографії Т. В. Алексеєвої робота з Полтавського художнього музею значиться серед творів, що приписуються В.Л.Боровиковському. Проте, якщо цю не підписану ікону поставити в один ряд з відомими творами Володимира Боровиковського, такими як «Богоматір» із Національного художнього музею України, датовану 1784 роком, та «Архістратиг Михаїл» із Могильовського обласного краєзнавчого музею імені Є. І. Романова, то сумніви щодо авторства, навіть за умови лише візуального аналізу, зникають. Для Могильовського собору Святого Іосифа Обручника Володимир Боровиковський писав ікони за протекцією архітектора Миколи Олександровича Львова у 1793–1794 роках. Його «Архістратиг Михаїл», виконаний для Могильова, щоправда на міді, а не на дошці, навіть за розмірами майже співпадає з іконою із Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка : 213, 5x89 см (Могильов) і 213x80 см (Полтава).

До того ж, прообразом обох Архістратигів, що не важко помітити, був «Архангел Михаїл» Гвідо Рені. У своєму ґрунтовному дослідженні даного твору Світлана Іванівна Бочарова відзначає, що усі три ікони позначені єдиною яскравою авторською манерою, заснованою на синтезі бароко і романтизму.

Безперечно Володимир Боровиковський велична епоха у європейському малярстві кінця ХУІІІ – початку ХІХ століть. Його роботи зберігаються далеко за межами України. Народився майбутній художник у Миргороді 4.08.1757 року. Саме там, за полковими документами, працювали Боровики. У архівах залишилися спомини племінника В. Л. Боровиковського Івана Івановича, що писав у своїх спогадах про діда, Луку Боровика. І брати Луки – рідний Іван та двоюрідний Дем'ян, як і чотири сини Луки (Володимир був старшим) – усі були

іконописцям. Він зазначав: «Іконостас Троїцької Миргородської церкви его кисти».

Малювали Боровики і після від'їзду Володимира у 1788 р. Лука Іванович Боровик, іноді він підписувався як Боровиченко. Разом з братами художниками з усіх українських полків навчалися європейської живописної техніки у італійця Веніаміна Фредеріче, що працював у 1750-60-х в Лаврських Майстернях і при розписі Успенського собору. Саме в цей час там формується Українське Барокко, як зазначає О. В. Сіткарьова. Це також період піднесення національних традицій та розширення культурних зв'язків з заходом. У живописі В. Л. Боровиковського добре читаються західні впливи в таких творах, як «Архістратиг Михаїл» і «Богоматір на троні», зазначав К. Г. Скалацький Дослідники підкреслювали не простий шлях збереження ікони з іконостасу Троїцької церкви, збудованої у 1763 році на місці дерев'яної другої половини XVII ст. Новий храм був п'яти банний і мав три престоли, значить три іконостаси. Новий іконостас 1784 року писав В. Л. Боровиковський. Деякі з ікон вивезли до Києва пізніше, ті ікони, що лишилися не збереглися. Цитуючи Світлану Оляніну кандидата архітектури, доцента, зав. відділом музеєзнавства та пам'ятокознавства «Іконостас у Сорочинцях створений у період найвищого розквіту барокового мистецтва в Україні, відобразив кращі надбання цього художнього стилю і є унікальним мистецьким явищем, значення якого далеко виходить за поза межі регіонального контексту».

Фонди Київського музею українського мистецтва містять роботу В. Боровиковського «Богоматір» 1787р. з написом «г. Миргород Полтавск. Троицкая церковь. Из разобраного іконостаса. Дар Н. В. Фишман». І «Богоматір» і «Михаїл» походять з одного іконостасу.

Доленосною для талановитого юнака стала дружба з В. В. Капністом, який був у 1782–1785 роках предводителем (маршалком) миргородського дворянства. У Глухові 1781 року губернатор М. А. Милорадович надає перевагу Володимирі Лукичу, перед іншими художниками, по нагляді за «живописними роботами», йому ж тільки виповнилося 25 років. У цей час він виконує і портрети на замовлення, які давали можливість більш детально опрацювати живу натуру. Поєднуючи роботу над іконами та живопис з натури, про що свідчать портрети П. Руденка, Олександрі Капніст. Майстер зберіг це поєднання діяльності протягом всього свого життя. Дослідниками підкреслюється стилістичні співпадіння підписних ікон Миргорода. Для виконання «Св. Михаїла» В. Л. Боровиковський опирається на гравюру Гвідо Рені «Св. Михаїл» 1636 року, що знаходиться у Римі в церкві Капуцинів Санта-Марія-делла-Кончеціоне в Римі. Гвідо Рені (1575–1642) є одним з найбільших представників Болонської школи живопису. К. Г. Скалацький відмічає певну портретну (фамільну) схожість міфологічних образів з конкретною людиною.

«Архістратиг Михаїл» схожий на портрет Олександри Капніст і є яскравим прикладом українського бароко. З мистецького спадку Боровиків, в Україні, майже нічого не залишилося, «... якщо не рахувати фото з «Благовіщення» Лук'яна Боровика». Це ще більше надає цінності «Архістратигу Михаїлу» – як свідоцтву про мистецьку школу Луки Боровика. Про її значення для України, Європи.

З 1788 року він наполегливо працює над вдосконаленням мистецької майстерності у Петербурзі. Опинившись у колі богеми, без можливості навчання в академії, він приватно пройшов вишкіл у відомого австрійського професора портретного живопису Йоганна Баптиста Лампі. Майстерню, у 1798 році Й. Б. Лампі, дарує Володимиру, а сам повертається до Відня. В. Л. Боровиковський також мав наставником вченого Імператорської академії мистецтв Дмитра Левицького. І у 1795 році отримує звання академіка у віці 38 років. Він стає одним з найвидатніших тогочасних портретистів. Не зважаючи на складні стосунки з Академією мистецтв, майстер багато працював і мав учнів. У майстерні зберігалися теплі родинні стосунки з учнями.

Саме диференційовано використовуючи цю інформацію на музейних уроках для дітей і педагогів у 2020–2021 роках при вивченні твору «Архістратиг Михаїл» у експозиції музею. Для глядачів акцентували увагу на композиції твору. Хочеться підкреслити, що В. Боровиковський застосовує здобутки у своєму монументальному творі, використовуючи лінійну перспективу для створення глибини, об'єму, та відчуття реалізму. Дуже цікавим є побудова лінійного ракурсу, за теорією Брунеллескі, з прикладів італійського мистецтва епохи Відродження. Також, під час навчального року на проведених мною, в експозиції музею уроках у формі костюмованих екскурсій «Подорож в стародавню майстерню художника», аналізувалися не тільки секрети композиції на прикладі твору Володимира Боровиковського, а й науковий співробітник музею – Герцунь Іван Олегович демонстрував створення фарб за старовинними рецептами, для виконання живописних творів.

Завдячуючи таланту автора, є можливість особливого інтимного спілкування глядача з мистецтвом. Його твори не скільки засліплюють, скільки піднімають і наближають до ліричного, прекрасного і піднесеного.

Мистецтвом, яке стверджує актуальні для сьогодення гасла про те, що Небесне воїнство оберігає Україну, незважаючи на тяжкі часи, зберігаючи ідеали гуманізму через родинну іконописну майстерню Луки Боровика.

Список використаних джерел :

1. Алексеева Т. В. Владимир Лукич Боровиковский и русская культура на рубеже XVIII–XIX веков. Москва : Искусство, 1975.
2. Український іконопис XII–XIX ст. з колекції НХМУ; альбом. Хмельницький : Галерея, 2004. 256 с.

3. Скалацький К. Пошуки. Знахідки. Відкриття. Серія українське наївне малярство. Родовід. Оранта. 177 с.

Тур Оксана

*докторка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри
українознавства, культури та документознавства Національного
університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава)*

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У зв'язку із глобальними соціальними перетвореннями, надшвидким розвитком науки й техніки, сучасне суспільство висуває високі вимоги до кожної людини. Це зумовлює необхідність постійно підвищувати й удосконалювати рівень підготовки фахівців будь-якої галузі. Відтак, актуальною проблемою стає формування висококваліфікованих, компетентних фахівців, здатних вирішувати складні професійні завдання в межах своєї професійної діяльності.

Нині з метою розвитку будь-якої організації, можливості її життєдіяльності й конкурентоздатності в сучасних ринкових умовах, високій професійній компетентності її фахівців приділяється ключова роль.

Компетентність – це властивість особистості, яка ґрунтується на її знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, потребах, бажанні, що набуваються в процесі навчання, і яка дозволяє в подальшому якісно виконувати роботу.

Відповідно до компетентісного підходу, вища школа потребує змін цілей навчання, презентації їх та очікуваних результатів навчання як сукупності компонентів, що відображають різні рівні професійних завдань. Крім того, компетентісний підхід можна розглядати, як намагання привести у певну відповідність вищу фахову освіту із сучасними потребами ринку праці. Це зумовлено тим, що даний підхід пов'язаний із замовленням роботодавців (тих, кому потрібний компетентний фахівець) на підготовку фахівців певної галузі. Таким чином, відповідно до компетентного підходу, результати освіти визнаються значущими за межами системи освіти.

Компетентісний підхід до освіти в контексті Болонського процесу в Україні розглядається з 2005 року. Країни, що беруть участь у Болонському процесі, апелюють до компетентностей як до провідного критерію, який визначає рівень підготовленості сучасного випускника вищої школи до нестабільних умов праці та соціального життя.

Розвиток компетентісного підходу в освіті спричинило появу поняття «ключові компетентності». Актуальність зазначеного поняття зумовлена